

ЧАНЧИКОВ ІЛЛЯ КОСТЯНТИНОВИЧ*аспірант, факультет психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ***ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗКУ РИС ОСОБИСТОСТІ
ТА САМОСТАВЛЕННЯ В ПРОЯВАХ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ**

Стаття присвячена дослідженню зв'язку цінностей якими керується особистість, а саме її рис особистості, які виходять з цих цінностей та її самоствавлення у впливі на життєстійкість. Поняття життєстійкості, розроблене С. Мадді, включає в себе три параметри: включеність, контроль, прийняття ризику. Дану концепцію можна розширити, додатково включивши такі параметри як особливості емоційної сфери в показниках самоствавлення та рис особистості. Отриманні дані свідчать, що найбільш значимий зв'язок життєстійкість із самоствавленням. Риси особистості показують менш виразний зв'язок із життєстійкістю, лише окремі риси особистості мають помітну кореляцію: чесність, доброзичливість, любов, наполегливість, надія і оптимізм та почуття гумору.

Ключові слова: *життєстійкість, самоствавлення, властивості особистості, риси особистості, кореляційний аналіз.*

Постановка проблеми. Життєстійкість як загальний показник стійкості особистості до різних ситуацій, є актуальним напрямком сучасних досліджень. Активна цифрізація та глобалізація світу, змушує людину бути більш активною та мати більші ресурси для виконання своєї діяльності, не кажучи вже про досягнення суттєвих цілей. Компоненти життєстійкості, які виділив С. Мадді: включеність, контроль і прийняття ризику, визначають рівень життєстійкості особистості. Проте, це погляд лише с позиції екзистенціальної психології і не включає в себе такі компоненти ціннісні особливості та особливості самоствавлення як риси особистості, тому у даній роботі проводиться аналіз цих компонентів, щодо їх впливу і зв'язку з життєстійкістю.

Аналіз останніх джерел і публікацій. В роботах А.В. Махнача, А.А. Нестеровой, Е.А. Рьльскої та інших провідних дослідників називаються численні і розрізні характеристики психіки, які складають ядро життєздатності, які є її показниками. Серед них самоефективність, наполегливість, подолання і адаптація, релігійна віра, моральність, культура людини [1]; самовизначення, життєва позиція, сенсожиттєві ідеали, цілі і цінності людини [1]; здатність до адаптації та саморегуляції, саморозвиток, осмисленість життя, духовна включеність, самоактуалізаційний потенціал [2]; саморегуляція, контроль [3].

Проблему ставлення до себе вивчали у зарубіжній і вітчизняній психології такі дослідники, як О. Г. Асмолов, Л. І. Божович, О. О. Бодальов, Л. С. Виготський, І. С. Кон, Г. С. Костюк, С. Куперсміт, В. В. Столін, С. Д. Максименко, В. М. Мясіщев, С. Р. Пантелєєв, К. Роджерс,

М. Розенберг, Л. Уэльс, І. І. Чеснокова. У працях зазначених вчених розглянуті такі питання: самоствавлення як компонент самосвідомості, зміни самосвідомості у підлітковому віці та їх вплив на самоствавлення, формування емоційно-ціннісного ставлення до себе, вплив соціуму на формування і розвиток самоствавлення. На сьогодні достатньо широко розглянута структура ставлення до себе (Б. С. Братусь, Є. Н. Волкова, Л. Я. Гозман, Д. І. Дубровський, С. Р. Пантелєєв, А. В. Петровський, М. І. Сарджвеладзе, В. В. Столін).

Мета статті. Виявити особливості представленості рис особистості, як цінностей та самоствавлення в проявах життєстійкості.

Виклад основного матеріалу. Риси особистості мають сильний вплив на здатність людині долати стресові ситуації, проявляючи її життєстійкість. Не менш важлива роль відводиться проблемам цінностей та особливостям самоствавлення особистості. Проте, дослідження на цю тему, мають парціальний характер, без комплексного підходу до системного впливу названих особливостей на життєстійкість. Наше дослідження спрямоване на вияв вираженості цінностей як рис особистості і самоствавлення, їх співвідношення з життєстійкістю особистості.

Було проведено пілотажне дослідження у якому брало участь У вивченні брало участь 25 досліджуваних, студентів вищих навчальних закладів. Використовувались 3 методики: тест життєстійкості С. Мадді (адаптація Д. А. Леонтьєва і О. І. Расказової), опитувальник самоствавлення (В. В. Столін, С. Р. Пантелєєв), тест Цінності у дії VIA (перекладений Е. Л. Носенко, Л. І. Байсара). Отримані результати у процесі дослідження є попередніми і можуть розглядатись як тенденції.

Обробка даних, отриманих за методикою життєстійкості С. Мадді, дала змогу визначити, що більшість досліджуваних, набрали низькі результати по шкалі життєстійкості. Проте, майже третина показників має високі бали по цій шкалі (рис. 1).

Рис. 1. Результати дослідження за методикою життєстійкості С. Мадді

Найменшу кількість балів досліджувані набрали по шкалі «Включеності», потім йде шкала «Контроль» і найбільше балів має шкала «Прийняття ризику». Кількість балів за шкалою «Прийняття ризику» більше норми – 16,8, при нормі 13,91. Інші шкали набрали балів менше середніх значень, а найменшу кількість набрала шкала «Включеність» (табл. 1). Тому загальний показник життєстійкості виявився нижче норми.

Таблиця 1

Результати середнього арифметичного по тесту життєстійкості С. Мадді

Складові життєстійкості	Середні показники серед досліджуваних	Середні показники в нормі
Включеність	32,7	37,64
Контроль	26	29,17
Прийняття ризику	16,8	13,91
Життєстійкість	75,71	80,72

За опитувальником показники самоствавлення В. В. Століна і С. Р. Пантелєєва було виявлено, що найбільш представленими виявились – загальна шкала самоствавлення S і самоінтерес. Найменш виразними показниками виявились – аутосимпатія очікуваного відношення інших, відношення інших та самозвинувачення (Рис. 2).

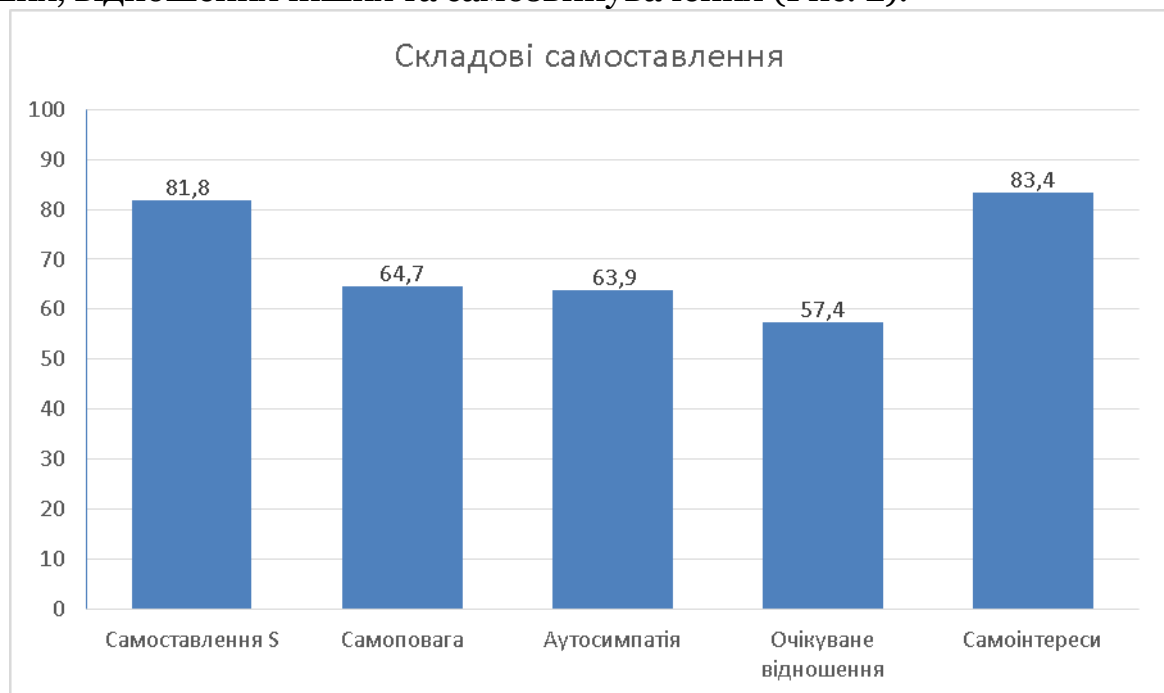

Рис. 2. Результати середнього арифметичного по шкалам опитувальника самоствавлення В. В. Століна, С. Р. Пантелєєва

Результати емпіричного дослідження за тестом Цінності у дії VIA показав, що найбільше балів досліджувані набрали по наступним показникам, які розкривають риси особистості – Допитливість, Розумін-

ня прекрасного, Вдячність і Доброзичливість; найменше – Скромність, Обачливість, Саморегуляція і Наполегливість (Рис. 3).

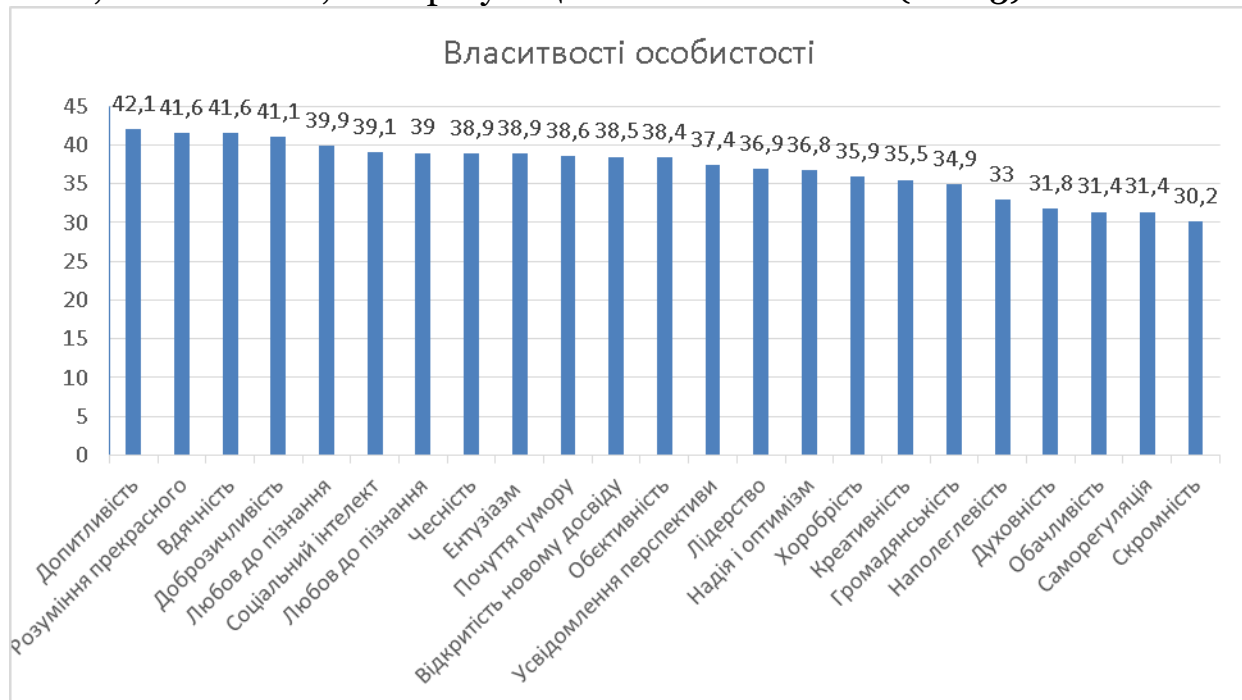

Рис. 3. Результати середнього арифметичного по показникам властивостей особистості за тестом Цінності у дії VIA

Проаналізуємо ці результати більш детально, а саме розуміння рис особистості, як прояву цінностей, якими керується людина. Кожні 3-5 позитивних рис об'єднуються у цінність. Всього виділяють шість універсальних цінностей. Найбільше балів набрали цінності – Гуманність, Мудрість і Трансцендентність. Найменше – Помірність, Сміливість і Справедливість (Рис. 4).

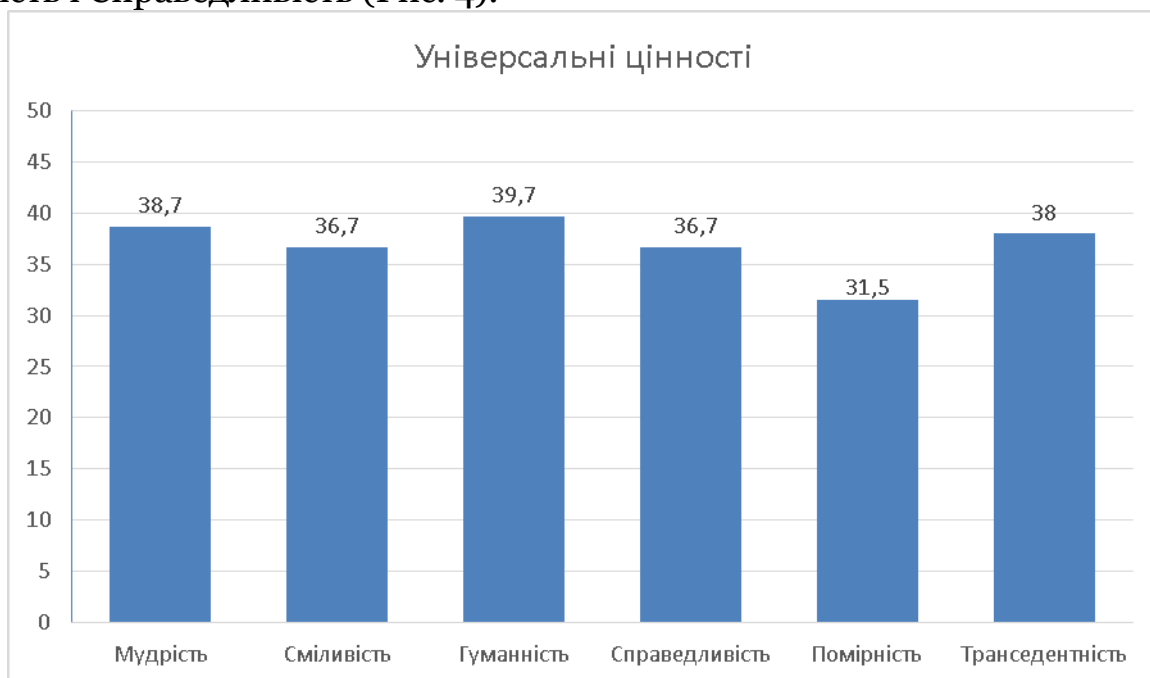

Рис. 4. Результати середнього арифметичного по показникам універсальних цінностей за тестом Цінності у дії VIA

Пошук зв'язку показників рис особистості як цінностей та самоставлення здійснювалось за допомогою кореляційного аналізу, коефіцієнта кореляції Пірсона. Проаналізуємо результати дослідження взаємозв'язку між самоставленням і життєстійкістю, які представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Величини коефіцієнтів кореляції Пірсона між параметрами самоставлення і життєстійкості

	Включеність	Контроль	Прийняття ризику	Життєстійкість
Шкала S	0,637*	0,650	0,515	0,641*
Шкала самоповаги	0,869**	0,818**	0,717**	0,854**
Шкала ауто-симпатії	0,519	0,570*	0,403	0,532
Шкала очікуваного відношення	0,497	0,494	0,437	0,505
Шкала самоінтересу	0,352	0,444	0,385	0,412

Як бачимо усі шкали опитувальника самоставлення виявились пов'язані зі шкалами життєстійкості. Тобто самоставлення дуже тісно пов'язане з життєстійкістю. Особливо сильний зв'язок між параметром самоповаги і трьома параметрами життєстійкості: включеністю, контролем і прийняттям ризику. Тобто, можемо припустити, що повага до себе, віра в свої сили і можливості, розуміння самого себе впливає на можливість людині бути активною в стресових ситуаціях, зберігати здоров'я та мати оптимальний рівень працездатності.

За результатами дослідження взаємозв'язку між рисами особистості і життєстійкістю отримано наступні дані (табл. 3).

Таблиця 3

Величини коефіцієнтів кореляції Пірсона між рисами особистості і життєстійкості

	Включеність	Контроль	Прийняття ризику	Життєстійкість
Креативність	0,229	0,271	0,380	0,204
Любов до пізнання	0,354	0,345	0,333	0,363
Допитливість	0,593*	0,582*	0,489	0,591*
Відкритість новому досвіду	0,148	0,255	0,178	0,202
Усвідомлення перспективи	0,232	0,166	-0,111	0,127

Хоробрість	0,007	0,278	0,079	0,124
Чесність	0,495	0,611*	0,398	0,535*
Наполегливість	0,650*	0,716**	0,604*	0,665**
Ентузіазм	0,479	0,577*	0,458	0,533*
Соціальний інтелект	0,220	0,073	-0,172	0,072
Доброзичливість	0,569*	0,721**	0,500	0,634*
Любов	0,686**	0,694**	0,536*	0,638**
Об'єктивність і справедливість	0,182	0,280	0,237	0,242
Лідерство	0,204	0,217	0,128	0,199
Громадянськість та кооперація	0,202	0,359	0,404	0,323
Здатність пробачати проступки	0,490	0,435	0,424	0,478
Обачливість	0,405	0,413	0,409	0,430
Скромність	0,172	0,080	0,125	0,135
Саморегуляція	0,516	0,529	0,345	0,501
Розуміння прекрасного	0,047	0,112	-0,042	0,048
Вдячність	0,520	0,517	0,307	0,487
Надія та оптимізм	0,572*	0,547*	0,497	0,572*
Почуття гумору	0,482	0,681**	0,709**	0,640*
Духовність	0,448	0,405	0,359	0,431

Проаналізуємо окремі зв'язки:

- шкала «Допитливості» має значимий зв'язок із «Включеність» і «Контроль», і загальним показником «Життєстійкість». Установка на зацікавленість і намагання дізнатися більше може підвищує життєстійкість, саме у аспектах включеності у життя і відчуття контрольованості свого життя і подій у ньому.

- шкала «Чесність» має сильний зв'язок із шкалами «Включеність». Чесність підвищує внутрішню впевненість людини, тому і зростає її здатність бути включеною у життя і контролювати, те що з нею відбувається.
- «Наполегливість» має сильний зв'язок із шкалами життєстійкості: «Включеність», «Контроль» і «Прийняття ризику». Наполегливість є рисою сильної особистості, яка відчуває сили досягати своїх цілей та мети, тому напряду впливає на життєстійкість особистості.
- така риса особистості як «Доброзичливість» має сильний зв'язок зі всіма шкалами життєстійкості: «Включеність», «Контроль», «Прийняття ризику». Підтверджується твердження, що позитивні емоції покращують життєстійкість особистості. Доброзичлива людина має кращі соціальні зв'язки, легко встановлює контакти з іншими людьми, що буде підвищувати життєстійкість. Так і сама ця риса вказує на ресурсність людини, її здатність з повагою ставитись до інших і успішне подолання внутрішніх переживань.
- шкала «Любов» має сильні зв'язки із всіма іншими шкалами тестів. Із життєстійкістю: «Включеність», «Контроль», «Прийняття ризику». Риса особистості «Любов» – це здатність цінувати близькі стосунки з іншими людьми та бути готовими до прояву щирих почуттів до інших. Така риса є показником високої життєстійкості і ресурсності людини. Також здатність бути щирим у стосунках допомагаю вирішенню проблем, що й підвищує життєстійкість.
- «Надія і оптимізм» має сильний зв'язок із шкалою «Включеність», Надія і оптимізм – такі риси характеру, що характеризують людину як таку, що очікує кращого в майбутньому та робить все, що від неї залежить, для його досягнення, тобто майбутнє розуміється як таке, що можна контролювати.
- шкала «Почуття гумору» має сильний зв'язок із шкалами «Контроль» і «Прийняття ризику». Гумор як важлива характеристика сильної особистості сьогодні розглядається усіма психологами. Гумор допомагаю долати стресові ситуації, зменшуючи негативний емоційний вплив, трансформуючи негативні емоції у позитивні. Жарти, анекдоти, смішні сцени змінюють погляд людини на ситуацію, допомагають легше до неї віднестись.

Висновки. Проаналізувавши результати дослідження слід відзначити, що найбільш значимий зв'язок життєстійкості із самоствавленням, а саме з такими параметрами самоствавлення як самоінтерес. Самоінтерес – це інтерес до особистих думок та почуттів, готовність спілкуватись із собою на рівних і впевненість у власній цікавості для інших.

Зв'язок риси особистості із життєстійкістю, менш виразний в порівнянні із самоствавленням. Значимий зв'язок з життєстійкістю вияв-

лено з такими рисами: чесність, доброзичливість, любов, наполегливість, надія і оптимізм та почуття гумору.

Отже, виявлено, що існує більш виразна представленість та зв'язок показників самоствалення з життестійкістю особистості, порівняно з рисами особистості як її цінностей. Поглиблений аналіз отриманих результатів буде перспективою наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Махнач, А.В. Исследования жизнеспособности человека: основные подходы и модели [Текст] / А.В. Махнач // Жизнеспособность человека: индивидуальные, профессиональные и социальные аспекты / Отв. ред. А. В. Махнач, Л.Г. Дикая. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2016. – С. 33–48.
2. Рыльская, Е.А. Психология жизнеспособности человека [Текст]: дис ... д-ра психол. наук: 19.00.01 / Елена Александровна Рыльская. – Ярославль, 2014. – 446 с.
3. Лактионова, А.И. Взаимосвязь жизнеспособности и социальной адаптации подростков [Текст]: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.13 / А.И. Лактионова. – М., 2010. – 22 с.
4. Кон И.С. В поисках себя: Личность и ее самосознание. / И.С. Кон. -М.: Политиздат, 1984. – 335 с.
5. Чеснокова И.И. Проблема самосознания в психологии / И.И.Чеснокова. – М.: Наука, 1977. – 144 с.
6. Столин В. В. Самосознание личности. – М.: МГУ, 1983. – 284 с.
7. Кириленко Т. С., Льошенко О. А. Психологія самопізнання – ВПЦ «Київський університет», 2015. – 191 с..

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Mahnach, A.V. Yssledovanyja zhyznesposobnosti cheloveka: osnovnye podhody y modely [Tekst] / A.V. Mahnach // Zhyznesposobnost' cheloveka: yndyvudual'nye, professyonal'nye y socyal'nye aspekty / Otv. red. A. V. Mahnach, L.G. Dykaja. – М.: Yzd-vo «Ynstytut psyhologyy RAN», 2016. – S. 33–48.
2. Rył'skaja, E.A. Psyhologyja zhyznesposobnosti cheloveka [Tekst]: dys ... d-ra psyhol. nauk: 19.00.01 / Elena Aleksandrovna Rył'skaja. – Jaroslavl', 2014. – 446 s.
3. Laktyonova, A.Y. Vzaymosvjaz' zhyznesposobnosti y socyal'noj adaptacyu podrostkov [Tekst]: avtoref. dys. kand. psyhol. nauk: 19.00.13 / A.Y. Laktyonova. – М., 2010. – 22 s.
4. Kon Y.S. V poyskah sebja: Lychnost' y ee samosoznanye. / Y.S. Kon. -M.: Polytyzdat, 1984. – 335 s.
5. Chesnokova Y.Y. Problema samosoznanyja v psyhologyy / Y.Y.Chesnokova. – М.: Nauka, 1977. – 144 s.
6. Stolyn V. V. Samosoznanye lychnosty. – М.: MGU, 1983. – 284 s.
7. Kyrylenko T. S., L'oshenko O. A. Psyhologija samopiznannja – VPC «Kyj'vs'kyj uni-versytet», 2015. – 191 s..

Chanchikow I.K.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE CORRELATION OF PERSONALITY TRAITS AND SELF-ESTEEM IN THE DISCOVERY OF THE LIFE RESILIENCE

The article is devoted to the study of the relationship between the values that person are guided by, which named personality traits, which come out from these values and his self-attitude, in influencing on life hardiness. The concept of hardiness, developed by S. Maddy, includes three parameters: commitment, control and challenge. This concept can be extended to further include such parameters as the features of the emotional sphere in indicators of self-attitude and personality traits. The research results show that the most significant correlation is between hardiness and self-attitude. Personality traits show a less pronounced link to hardiness, only certain personality traits have a significant correlation: honesty, kindness, love, perseverance, hope and optimism, and a sense of humor.

Keywords: *hardiness, self-image, personality traits, correlation analysis, commitment, control, challenge.*

Чанчиков И.К.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СВЯЗИ ЧЕРТ ЛИЧНОСТИ И САООТНОШЕНИЯ В ПРОЯВЛЕНИЯХ ЖИЗНЕСТОЙКОСТИ

Статья посвящена исследованию связи ценностей которыми руководствуется личность, а именно ее чертам личности, которые выходят из этих ценностей, и ее самооотношения в воздействии на жизнестойкость. Понятие жизнестойкости, разработанное С. Мадди, включает в себя три параметра: включенность, контроль, принятие риска. Данную концепцию можно расширить, дополнительно включив такие параметры как особенность эмоциональной сферы в показателях самооотношения и черты личности. Полученные данные свидетельствуют, что наиболее значимая связь жизнестойкости с самооотношением. Черты личности показывают менее выразительную связь с жизнестойкостью, только отдельные черты личности имеют заметную корреляцию: честность, доброжелательность, любовь, настойчивость, надежда и оптимизм и чувство юмора.

Ключевые слова: *жизнестойкость, самооотношение, свойства личности, черты личности, корреляционный анализ.*